

Uniwersytety Trzeciego Wieku – idea i rzeczywistość

Spółeczeństwa krajów Unii Europejskiej szybko starzeją się i Polska stanowi typowy przykład. Szacuje się, że w Polsce grupa ludzi w wieku poprodukcyjnym, nie czynnych zawodowo, włączając emerytów i rencistów, sięga 9 milionów obywateli. Wielu spośród nich to ludzie niezaradni życiowo i zagubieni cywilizacyjnie. Pod tym względem szczególnie trudna sytuacja jest w małych miastach i wsiach. Aktywizację tej heterogenicznej grupy społecznej (a w efekcie zmniejszenie strat kapitału ludzkiego) można próbować uzyskać zarówno przez pobudzanie rozmaitych działań prospołecznych i inicjatyw lokalnych jak i przez wdrażanie różnych programów edukacyjnych w ramach tzw. kształcenia ustawicznego lub też prowadzenie kursów przygotowania zawodowego.

Działania społeczne prowadzone są przez organizacje pozarządowe – rozmaite stowarzyszenia, kluby seniora, grupy wolontariuszy – i obejmują bardzo różne formy: od pomocy nieuleczalnie chorym i dyskusji na tematy filozoficzne po wycieczki krajoznawcze i konkursy gry w bridża.

Natomiast kształcenie ustawiczne dla tej grupy ludzi obejmuje dwojakie oferty ze strony uczelni oraz innych instytucji edukacyjnych:

a. studia uzupełniające i podyplomowe (zajęcia sformalizowane programowo, kończące się świadectwem);

b. wykłady i zajęcia popularno-naukowe służące poszerzeniu wiedzy ogólnej, ale mało przydatne zawodowo – ten typ zajęć przeważa w dotychczasowym profilu uniwersytetów trzeciego wieku (UTW).

Uniwersytety Trzeciego Wieku – jako oryginalne oferty edukacyjne dla ludzi starszych – powstały po drugiej wojnie światowej w krajach Europy Zachodniej i szybko znalazły naśladowców w Polsce. Istnieje obszerna fachowa literatura dotycząca tego zagadnienia; należy dodać, że najstarszy warszawski UTW im. Haliny Szwarz obchodzi obecnie jubileusz 35 lat działalności. W Krakowie UTW powstał w 1982 r. z inicjatywy rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego Józefa Andrzeja Gierowskiego jako wspólne przedsięwzięcie Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Medycznej; opiekunką i kierowniczką UTW w UJ jest od początku mgr Helena Więckowska. Rozkwit działalności UTW w Polsce przypadł na lata 1980.: krakowski UTW miał przez pewien okres filie w mniejszych ośrodkach, np. w Stalowej Woli. Ogólnie rzecz biorąc, UTW opierają się na działalności społecznej przy bardzo skromnych środkach finansowych.

Obecnie (r. 2010) co najmniej trzy różne typy organizacji aktywizujących rencistów i emerytów używają nazwy UTW:

a. Rzeczywisty UTW znajdujący się w strukturach uczelni lub pod jej patronatem realizuje jasno określony program edukacyjny;

b. Klub Seniora przy Domu Kultury czy Bibliotece Publicznej, często wspierany przez samorząd terytorialny, próbuje zwykle rozwijać jakiś program edukacyjny;

c. Zarejestrowane stowarzyszenie o profilu działania zależnym od organizatorów rzadko podejmuje rzeczywiste działania edukacyjne.

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności (PAFW, utworzona dziesięć lat temu) realizuje około 20 różnych programów, a od 2004 r. wspiera także aktywizację polskich „seniorów”. Pomoc PAFW zawiera dwa elementy:

a. wsparcie finansowe rozdzielane na zasadzie konkursu grantów na autorskie projekty zgłaszane przez poszczególne UTW;

b. fundusze przeznaczone na organizację dorocznych ogólnopolskich konferencji poświęconych wymianie doświadczeń i współpracy między różnymi organizacjami seniorów.

Dotychczas miało miejsce pięć rocznych rund tego programu, a łączna kwota wsparcia sięga 5 milionów PLN. Liczba organizacji typu UTW uczestniczących w konferencjach wzrosła od 41 w 2004 r. do ponad 200 w 2009 r. Jednakże, poszerzenie formuły UTW doprowadziło do naruszenia zasadniczej misji edukacyjnej: pojawił się problem czy każda inicjatywa adresowana do „seniorów” ma prawo nosić nazwę UTW. Niektóre UTW afiliowane przy uczelniach protestują przeciwko takiej inicjatywie i nie uczestniczą w konkursach grantów i ogólnopolskich konferencjach. Ten konflikt wpływa niekorzystnie na efekty działalności mającej na celu aktywizację ludzi starszych i wymaga szybkiego rozwiązania.

W ruchu UTW drzemie znaczny potencjał edukacyjny i potencjał twórczych inicjatyw społecznych lecz niezbędne jest:

a. określenie zakresu i profilu działania rozmaitych organizacji i stowarzyszeń;

b. rozróżnienie misji kształcenia od misji aktywizacji tej grupy ludzi;

c. znalezienie dla UTW umocowania prawnego w systemie edukacyjnym kraju dla optymalnego wykorzystania zasobów ludzkich i możliwości kształcenia permanentnego.

Wypada dodać, że w 2008 r. Rada Główna Szkolnictwa Wyższego uchyliła się od odpowiedzi, jakie kryteria powinna spełniać jednostka organizacyjna o nazwie Uniwersytet Trzeciego Wieku.

ALEKSANDER KOJ